

İş Hayatında Kadınların Güçlendirilmesi ve Aile İlişisine Etkisi*

(Araştırma Makalesi)

Empowering Women in Business Life and Its Effect on Family Relationship
Doi: 10.29023/alanyaakademik.1009695

Zümrüt Hatun DEMİREL

Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Şereflikoçhisar Uygulamalı Bilimler
Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü
zumruthatun@gmail.com
Orcid No: 0000-0003-0300-6988

Hülya BAKIRTAŞ

Prof. Dr., Aksaray Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yönetim ve Bilişim
Sistemleri Bölümü
hbakirtas@hotmail.com
Orcid No: 0000-0003-3473-0098

Bu makaleye atıfta bulunmak için: Demirel, Z. H., & Bakırtaş, H. (2022). İş Hayatında Kadınların Güçlendirilmesi ve Aile İlişisine Etkisi. *Alanya Akademik Bakış*, 6(3), Sayfa No.3129-3158.

Anahtar kelimeler:

Kadının
Güçlendirilmesi,
Aile İçi Yaşanılan
Sorunlar,
Aile Dışı Yaşanılan
Sorunlar,
Kadın Girişimci,
Aile İlişkisi

Makale Geliş Tarihi:
14.10.2021
Kabul Tarihi:
20.06.2022

ÖZET

Bu çalışmada, kadınların güçlendirilmesinin onların ekonomik, sosyal, politik ve dışsal iletişim-sosyal ağı üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunu incelemenin yanı sıra evli kadın girişimcilerin aile yaşamları üzerinde güçlendirmenin yarattığı etkiyi ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Veriler, 15 Ocak-15 Eylül 2019 tarihleri arasında anket tekniğiyle toplanmıştır. 421 katılımcı anketi yanıtlanmıştır. Çalışmada, korelasyon, regresyon ve ki-kare analizleri ile uygulanmıştır. Analiz bulgularına göre; kadınların güçlendirilmesi, onların ekonomik, sosyal, politik ve dışsal iletişim-sosyal ağı üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkiye sahiptir. Bununla birlikte evli kadınların iş yaşamında güçlendirilmesinin, evlilikleri üzerinde olumsuz etki oluşturduğu ulaşılan diğer önemli bir bulgudur. Bu bulgu, medeni durumun aile içi yaşanılan sorunlar üzerinde etkili bir unsur olduğunu göstermektedir. Kadının toplumsal yaşamda güçlendirilmesi üzerine yapılmış birçok çalışma olmakla birlikte, iş yaşamında kadın güçlendirilmesi üzerine yapılan çalışmaların sınırlı olması, evli kadın girişimcilerin aile içi yaşadıkları sorunlar ve aile yaşamı üzerinde güçlendirmenin etkisini inceleyen çalışmaların ulusal yazında yeterli olmaması bu çalışmanın yapılmasındaki itici güç olmuştur. Ayrıca, kadının girişimcilerin güçlendirilmesinin farklı perspektifler temelinde ele alınması bu çalışmanın özgün değerini ortaya koymaktadır.

ABSTRACT**Keywords:**

Women
Empowerment,
Problems
Experienced within
The Family,
Problems
Experienced Outside
The Family,
Woman
Entrepreneur,
Family Relationship

In this study, it is aimed to examine how the empowerment of women has an effect on their economic, social, political and external communication-social network, as well as to reveal the effect of empowerment on the family lives of married women entrepreneurs. The data were collected between January 15 and September 15, 2019 using the survey technique. 421 participants answered the questionnaire. The study was applied to correlation, regression and chi-square analysis. According to the analysis findings; women's empowerment has a significant and positive impact on their economic, social, political and external communication-social network. However, it is another important finding that the empowerment of married women in business life has a negative effect on their marriage. This finding shows that marital status is an effective factor on domestic problems. Although there are many studies on the empowerment of women in social life, the limited number of studies on women's empowerment in business life, the problems experienced by married women entrepreneurs and the inadequacy of studies examining the effect of empowerment on family life in the national literature have been the driving force behind this study. In addition, considering the empowerment of women entrepreneurs on the basis of different perspectives reveals the original value of this study.

1. GİRİŞ

Girişimci, bir iş fırsatını algılayan ve bu fırsatı değerlendirerek üretim faktörlerini bir araya getirip, üretim faaliyetini yapan ya da yaptıran kişidir. Girişimcilik ise, bir işletmeye sahip olma ve onu yönetmekle ilgili faaliyetlerdir (Sarri and Trihopoulou, 2005: 26). Girişimcilik faaliyeti genellikle yoksulluk ve eşitsizlik gibi çağdaş sorunlara evrensel bir çözüm olarak tasvir edilmektedir (Martinez et al., 2018: 585). Özellikle, toplum içerisinde negatif ayrımcılığa maruz kalan cinsiyet, etnik köken ve dini inanç açısından dışlanmış grupların iş imkânına kavuşabilecekleri ve üretime katkı sağlayabilecekleri yeni çalışma alanları sunması açısından kavram önemlidir ve desteklenmesi gerekir (Ålund, 2003: 79). Gelişmekte olan ülkelerde kadınların iş yaşamına girmesi ve güçlendirilmesi, toplumdaki rolleri ve toplumsal bakış açıları nedeniyle zordur. Kadınların ev içindeki hem anne ve hem de ev kadını olarak sahip olduğu sorumluluklar, toplumun içinde eğitimden ve sağlıktan yeterince faydalanamamaları, ekonomik ve gelecek güvencelerinin olmaması, erken yaşta evlenmek zorunda kalmaları, boşanma haklarının olmaması, hareket özgürlüklerinin kısıtlı olması gibi unsurlar kadının çalışma hayatına girme kararlarını ve çalışma hayatında başarılarını etkileyen geleneksel sorunlar olarak karşılımlarına çıkmaktadır (Véras, 2015: 111).

Kadın girişimciliğini teşvik ederek kadınları güçlendirmek, hem ekonomik hem de sosyal kazanımlarla ilişkilendirilmektedir. Nitekim nüfusun yarısından fazlasını kadınlar oluşturduğu için iş hayatında onların teşvik edilmesi, üretkenliği artırma açısından önemli bir potansiyel oluşturmaktadır (Seck et al., 2020: 1). Kadının güçlendirilmesi temel yetenekler, yasal haklar, kadının temel sosyal, ekonomik ve politik alanlara katılması gibi çok boyutlu incelenen bir kavramdır (Moghadam and Senftova, 2005: 391). Moghadam ve meslektaşları tarafından yapılan çalışmada; kadınların güçlendirilmesini temel yeteneklere, yasal haklara ve temel sosyal, ekonomik, politik ve kültürel alanlara katılıma yönelik çok boyutlu bir süreç olarak tanımlamışlardır. Araştırmacılar; “kültürel katılım ve hakların” ölçülmesi zor olsa da,

toplumsal cinsiyet göstergelerinin kadınların kültürel kurumlara erişimi, kültürel kurumlara katılımı ve karar alma gibi önemli bir alanı içermesi gerektiğini belirtmiştir.

Bu çalışmada ilk olarak; kadınların iş hayatında güçlenmesinin onların ekonomik, sosyal, politik, dış iletişim ve sosyal ağı üzerindeki etkisi ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Ayrıca çalışma içerisinde, medeni durumun girişimci kadınların aile içi ilişkilerde yaşadığı sorunlar üzerinde herhangi bir etkiye sahip olup olmadığını belirlemek amaçlanmıştır. Bu çalışmayla, kadın girişimciliği yazınına katkı sağlamak amaçlanmıştır. İş hayatında kadın girişimci kavramı, genellikle ekonomik perspektiften ele alınırken, holistik bakış açısıyla yapılan çalışmaların sınırlı olması bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Çalışmada ilk önce, kadın girişimci kavramı ele alınırken, daha sonra kadın girişimcileri güçlendirme kavramı ve bu kavramın boyutları üzerine ilgili yazında yapılmış olan çalışmalara yer verilmiştir. Çalışmanın uygulaması hakkındaki bilgiler, yöntem kısmında ele alınmıştır. Tanımlayıcı istatistiklerin yanı sıra, araştırma hipotezlerini test etmek için yapılan analizler, analiz ve bulgular kısmında raporlanırken, sonuç ve tartışma başlığı ile yazın destekli olarak analiz bulguları değerlendirilmektedir.

2. KADIN GİRİŞİMCİ

Girişimcilik kavramı bir işletmenin sahip olduğu üretim faktörlerinin birleşimini ifade etmektedir. Bir işletmenin odak noktası büyümeyi ve gelişmeyi amaçlayan çeşitli projeler üretirken fırsatların, yeniliklerin ve yaratıcılığın keşfedilmesidir (Agarwal and Lenka, 2018: 1045). Girişimci ise bu odak noktasından hareketle üretim faktörlerini birleştirerek kendi işlerini yaratmaya çalışan ve potansiyel olarak başkaları için işyeri kuran kişidir (Markussen and Røed, 2017: 356). Girişimci, ihtiyaç duyulan girdi ve kaynaklara dayalı olarak yenilikçi modeller tasarlar ve geliştirir (Maden, 2015: 313). Girişimcilerin yenilikçi model tasarımlarını ülkenin sosyal, ekonomik ve politik faktörleri etkiler (González, 2011: 360). Çağdaş piyasa ekonomilerinin sürekli gelişimi için hayati öneme sahip olan girişimcilik, rekabeti besleyen ve ekonomik büyümeyi destekleyen yenilikçi işletmeler yaratmaktadır (Djankov vd., 2002: 4).

Girişimcilik bilinci hem kadınlar hem de erkekler arasında gün geçtikçe artmaktadır (Costa and Pita, 2020: 4). Kelley et al.'nin (2017: 8) hazırlamış oldukları Kadın Girişimcilik Raporu'nda kadın girişimcilerin cinsiyet farklılıklarına rağmen tüm ekonomik aşamalarda istihdama, ekonomik büyümeye ve yenilikçiliğe katkısı günden güne gelişim göstermektedir. Fakat bu gelişim kısa sürmüş ve zamanla girişimci firmalar erkek egemen bir hale dönüşmüştür (Ughetto et al., 2019: 305). OECD üyesi ülkelerde kadın işveren oranı %2,1'dir (OECD, 2021; WORLBANK, 2021). Dahası kadınların kurdukları işletmeler, erkeklerden çok daha küçüktür ve sınırlı sayıda endüstride (çoğunlukla perakende ve hizmet endüstrilerinde) faaliyet göstermektedir (Alrich et al., 1989: 339; Sar, 2021). Kadınlar 2019 yılı itibarı ile dünya genelindeki küçük işletmelerin %36'sına sahiptirler (LEGALJOBSITE, 2020). Bu durum Türkiye açısından değerlendirildiğinde 2018 yılı itibarı ile her 100 işverenin 91,3'ünü erkekler, 8,7'sini kadınlar oluşturmaktadır (TÜİK, 2019). 2010 yılında kadın işveren oranı her 100 kişide 6,9'dur (TÜİK, 2011). Bu oran, yıllar içinde Türkiye'de kadın işveren oranının artmış olduğunu göstermektedir. Türkiye'deki kadın girişimciler çoğunlukla mikro işletmelerin sahibi olarak gözükmektedirler. Çalışan sayısı arttıkça kadın işveren oranı azalmaktadır. Kadın girişimcilerin sahip olduğu işletmelerin tamamı aile şirketi olarak faaliyet göstermektedir (Kagider, 2020). Girişimciler, belirsizlik içeren bir çevrede

faaliyetlerini gerçekleştirdikleri için iş hayatında zaman zaman çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Ancak kadın girişimciler bu zorlukları, toplumun kadın algısı ve onlardan çeşitli beklentileri olması sebebiyle erkek girişimcilerden daha fazla hissetmekte ve mücadele etmek zorunda kalmaktadır (Batı ve Armutlulu, 2020: 1).

3. KADIN GİRİŞİMCİLERİ GÜÇLENDİRME VE GÜÇLENDİRMEİNİN BOYUTLARI

Güçlendirme, güçsüz olmaktan güçlü olmaya giden bir süreçtir (Huis et al., 2017: 2). Bireylerin özgürce düşünme ve hareket etme, seçim yapma ve toplumun tam ve eşit üyeleri olarak potansiyellerini gerçekleştirme gücüne sahip olması anlamına gelmektedir (Department for International Development, 2000: 11). Bennett (2002: 13) güçlendirmeyi çeşitli bireylerin ve grupların varlıklarını ve yeteneklerini onları etkileyen kurumları meşgul etmek, etkilemek ve hesap verilebilir kılmak için geliştirmesi olarak açıklamıştır. Güçlendirme kavramı insanlar, ülkeler ve kültürler için farklı anlamlar ifade etse de yukarıdaki tanımlardan da yola çıkarak bazı ortak özellikler içerdiğini söylemek mümkündür. Bu özellikler (Rifkin, 2003: 170):

- Hem birey hem de topluluk için geçerlidir.
- Kişinin veya topluluğun, kendi yaşam yönünü, güç ve kaynaklar üzerindeki kontrolü ele almasıdır.
- Gerek bireylerin gerekse toplulukların güven ve kapasite oluşturması konusunu ele almaktadır.
- Aktif katılımı gerekli görse de yeterli katkıyı görememektedir.

Kabeer (1999: 436) güçlendirmeyi “stratejik yaşam seçimleri yapma yeteneği reddedilenlerin bu yeteneği geri kazanma süreci” olarak tanımlamıştır. Güçsüz kişilerin, grupların ve kuruluşların güçlendirme süreci şu şekilde ilerlemektedir (Rowlands, 1997: 14); (a) kendi yaşamları bağlamında güç dinamiklerinin farkına varmak, (b) yaşamları üzerinde makul bir kontrol elde etme beceri ve kapasitesi geliştirmek, (c) başkalarının haklarına tecavüz etmeden kontrolleri yapmak, (d) topluluktaki diğer bireylerin güçlendirilmelerini desteklemek.

Kadının güçlendirilmesi ise güçsüz halden güçlenmeye kadar geçen ve kadının önemli bir aktör olduğu bir süreçtir (Malhotra et al., 2002: 71). Kadının güçlendirilmesi, kadının seçim yapma kapasitesini artırma ve bu seçimleri istenen eylem ve sonuçlara dönüştürme süreci olarak tanımlanmaktadır (Krishna, 2003). Başka bir tanıma göre kadının güçlendirilmesi, kadının maddi kaynaklar, özsaygı, yasal hakları hakkında bilgi, yerel karar alma, kadının refahını azaltan sosyo-kültürel uygulamalara ilişkin algı ve siyasal katılım gibi ihtiyaçlarının kadının refahı üzerinde olumlu etkileri olan sonuçlara dönüştürülmesidir (Bayissa et al., 2018: 664). Kawaguchi et al. (2014: 162) “kadının güçlendirilmesi” kavramını “kadının seçim yapma hakkı, kaynak ve fırsatlara erişim hakkı, öz değer duygusu ve kendi hayatlarını hem evlerinin içini hem de evlerinin dışını kontrol edebilme gücü” olarak açıklamışlardır.

Kadının güçlendirilmesi kavramının sosyo-kültürel, ekonomik, ailevi/kişilerarası, yasal politik ve psikolojik alanlar üzere çok boyutlu bir yapıya sahip olduğu ve birden fazla alanda uygulanabilir olduğu söylenmektedir (Kabeer, 2001; Malhotra and Schuler, 2005; Mahmud et al., 2012). Malhotra et al. (2002: 74) kadınların güçlendirilmesinin ekonomik, yasal-politik ve psikolojik boyutlarda gerçekleşmesi gerektiğini önermektedir. Fakat yapılan

birçok araştırmada kadının güçlendirilmesine ilişkin gerek devletin ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına, gerekse bireylerin kendi çabalarına rağmen kadınların sadece tek bir boyutta güçlendirilebileceği savunulmuştur (Beegle et al., 2001; Hashemi et al., 1996; Kishor, 1995; Malhotra and Mather, 1997). Ulusal yazında yapılan çalışmalarda; kırsal alanlarda yer alan kadınların girişimcilikle güçlendirilmesi (Can ve Karataş, 2007; Özdoğan ve Keskin, 2021), kalkınmanın itici gücü olarak kadın girişimciliği ve güçlendirme (Ergin ve Sayın 2018; İter vd., 2019), toplumsal cinsiyet rolleri ve kadınların girişimci olarak güçlendirilmesi (Topataş vd., 2022), kadınların güçlendirilmesinde KOSGEB ve ajansların rolü (Durukan, 2021; Yaman ve Sarıhan, 2021), sosyo ekonomik kalkınmada kadın girişimcilik (Taşdemir, 2021) gibi yapılan çalışmaların daha çok ekonomik boyut perspektifinden gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu çalışmada kadının güçlendirilmesi ekonomik, sosyal, politik, dış iletişim ve sosyal ağ boyutları ile ele alınmaktadır.

3.1. Ekonomik Güçlendirme

UNIFEM (Birleşmiş Milletler Kadınlar için Kalkınma Fonu), kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesini, “sürdürülebilir ve uzun vadeli bir temelde geçimini sağlamak için araçlara erişim ve bunlar üzerinde kontrol sahibi olmak ve bu erişim ve kontrolün maddi faydalarını almak” olarak tanımlamaktadır (Mosedale, 2005: 247). Hem Binyıl Kalkınma Hedeflerinde hem de Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinde, kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesine olan ihtiyaç vurgulanmıştır. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD), Dünya Bankası ve diğer uluslararası kalkınma kuruluşları tüm kalkınma söylemlerinde kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi için gerekli ön koşulları vurgulama ihtiyacının altını çizmişlerdir (Boateng, 2020: 5). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programında (UNDP, 2008: 9), “kadınların ekonomik güçlenmesinin, kadınların ekonomik fırsatlarını genişletmeye yönelik girişimleri hedefleyerek başarılabileceğini; yasal statülerini ve haklarını güçlendirilmesi gerektiğini ve ekonomik karar alma süreçlerine dâhil edilmelerinin ve katılımlarını sağlanmasının önemli olduğu” belirtilmiştir.

Kadının ekonomik açıdan güçlendirilmesi ile ilgili uluslararası yazında pek çok çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar kadının ekonomik güçlendirilmesini farklı açılardan ele almaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Kadın Girişimcilerin Ekonomik Güçlenmesi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yazar	Araştırmanın Amacı	Örneklem	Yöntem	Bulgular
Gonzalez et al. (2011)	Kadın girişimcilerde ekonomik şiddeti oluşturan faktörleri belirlemek ve ekonomik şiddet ile kadına yönelik diğer şiddet türleri arasındaki ilişkileri incelemektir.	Peru'daki 357 kadın mikro girişimci	Araştırmada birincil verilere dayalı açıklayıcı bir tasarım kullanılmıştır. Araştırma verileri yapılandırılmış bir anket ile rastgele tabakalı örnekleme yöntemi uygulanarak toplanmıştır. Araştırma verileri	Araştırma sonucuna göre ekonomik şiddetin nedenleri olarak; düşük eğitim düzeyi, krediye ulaşamama, gelir düşüklüğü, işletme sermayesi için gerekli krediyi bulamama, kişinin kredi almaya zorlanması, ödemelerin geç yapılması tespit edilmiştir. Ayrıca ekonomik şiddete maruz kalmak ile diğer şiddet türlerinin (psikolojik, fiziksel ve cinsel) mağduru

			tanımlayıcı istatistikler, ki-kare testi, varyans analizi, Mann-Kendall analizi ve Pearson korelasyon analizi ile analiz edilmiştir.	olmak arasında önemli bir ilişki olduğu, en yüksek korelasyonun ekonomik şiddet ile fiziksel şiddet arasında olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.
Mezgebo et al. (2017)	Kadınların küçük ve mikro işletmelerde yer aldıktan sonra ekonomik yetkileri, kaynakları, kullanımları ve kontrolleri açısından değerlendirmektedir.	Etiyopya'nın Mekelle şehrinde imalat ve hizmet sektörlerindeki faaliyet gösteren 162 kadın girişimci.	Bu çalışmada tanımlayıcı araştırma tasarımı kullanılmıştır. Anket ve görüşme veri toplama araçları olarak seçilmiş ve sistematik rastgele örnekleme tekniği kullanılmıştır. Araştırma verileri tanımlayıcı istatistikler ile analiz edilmiştir.	Mikro ve küçük işletmelerin (MKİ), kadınların işlerinden elde edilen kaynağı kullanma ve karar verme gücü elde ederek ekonomik olarak güçlenmesinde derin bir katkıya sahip olduğu, hane ve toplumla ilgili karar verme süreçlerini geliştirerek kadınları güçlendirdiği belirtilmektedir. Bununla birlikte, krediye kısıtlı erişim, yüksek faiz oranı, bankanın karmaşık başvuru prosedürleri, iş yeri eksikliği, zayıf veri ve teknoloji ve temel altyapı, MKİ'lerde faaliyet gösteren kadınlar için en önemli ekonomik sorunlar olarak bulunmuştur.
Biernacka et al. (2018)	Kentsel ortamlarda Necef Bedevi kadınlarının girişimcilik gelişiminde uygulanan stratejileri belirlemek ve ekonomik süreçler ile aile sistemi özellikleri arasındaki ilişkiyi ve eş zamanlı dönüşümlerini incelemektir.	İsrail'deki Arap Necef Bedevisi olan 18 müslüman kadın girişimci ve girişimciliği destekleyen kurumların temsilcileri.	Girişimci kadınlarla ve girişimciliği destekleyen kurumların temsilcileriyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelere, katılımcı gözlemlerine dayanan nitel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Araştırmada betimsel analiz kullanılmıştır.	Araştırmada elde edilen bulgular neticesinde Bedevi kadın girişimciler etnik ve cinsiyete bağlı sebeplerle kendi kentsel etnik yerleşim bölgelerinde kayıt dışı faaliyet göstermektedirler. Bu sebeple resmi ekonomik desteklerden yararlanamamaktadırlar. Bu durumda kadın ve çocuklara hitap eden ürün ve hizmet geliştirme, ailenin erkek üyelerinin koruyucu ve kolaylaştırıcı desteklerinden (ataerkil bağlantı stratejisi) yararlanma gibi stratejiler uygulamaktadırlar. Bedevi kadın girişimcilerin ekonomik süreçleri ile aile sistemleri arasında negatif

				yönlü ve güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Kentleşme süreçleri nedeniyle genişlettikleri kadın sosyal ağları aracılığıyla çalışan ve müşteri bulma sorununu çözmeye çalışmaktadırlar.
Karki and Xheneti (2018)	Kayıt dışı ekonomide kadınların girişimcilik faaliyetlerinin sistematik hale getirilmesinin, belirli yetkilendirme ve eşitlik sağlayarak Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini (SKH) destekleyip desteklemediğini araştırılmaktadır.	Katmandu / Nepal'de 30 kadın girişimci	Araştırma bir nitel araştırmadır. Veriler kadın girişimcilerle yapılan görüşmelerle toplanmıştır. Mülakatlar tematik olarak analiz edilmiştir.	Gayri resmi girişimcilik faaliyetlerinin kadınların özgüvenini ve yaşam standartlarını iyileştirse de kadınları yoksulluktan kurtarma konusunda sınırlı potansiyele sahip olduğu ve toplumdaki cinsiyet eşitsizliğine karşı önemli ölçüde meydan okumalarını sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya göre resmi girişimcilik faaliyetleri ise, kadınları evde ve toplum düzeyinde, daha fazla güçlendiren ve daha genç ve daha eğitilmiş kadınların başvurduğu durumudur.
Quagraine et al. (2020)	Kadınların mikro girişimciliğinin sürdürülebilir kalkınma hedefleri (gelir, sosyal koruma, ekonomik kaynaklar ve dayanıklılık) üzerindeki etkilerini ve bu etkide kültürel faktörlerin aracı rolünü incelemek.	Ganalı yiyecek sektöründe faaliyet gösteren 171 kadın mikro girişimci	Araştırma nicel araştırma tabanlı betimsel bir araştırmadır. Veri toplamak için yarı yapılandırılmış anketler kullanılmıştır. Toplanan veriler tematik ve çoklu regresyon teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir.	Çalışma, mikro kadın girişimciliğinin gelir elde etme ve ekonomik kaynak temin etme ile önemli ölçüde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu hedeflere ulaşmada kültürel faktörlerin etkileri önemlidir. Kadınların maruz kaldıkları ekonomik şiddet ile psikolojik, cinsel ve fiziksel şiddet arasında yüksek düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. En yüksek ilişkinin fiziksel şiddet ile olduğu görülmüştür.
Al-Shami et al. (2020)	Kadın girişimcilerin kendi işlerini kurma konusundaki başarısızlıklarının nedenlerini araştırmak.	İşlerini geliştiremeyen 18 kadın Malezyalı girişimci.	Nitel tabanlı bir vaka çalışması olarak tasarlanmış, kartopu örnekleme yoluyla kişisel gözlemlerle birleştirilmiş derinlemesine	Kadın girişimcileri başarısızlığa iten dış faktörler: yoğun rekabet, kredi esnekliği, kaynak eksikliği, zayıf finansal yönetim. İç faktörler ise kendi işlerinden kişisel memnuniyetsizlik ve kişisel sorunlar olarak ortaya çıkarılmıştır.

			kişisel görüşmeler yapılmıştır. Tematik analiz ve sürekliliği karşılaştırma teknikleri kullanılmıştır.	
Boateng (2020)	Kadın girişimcilerin ekonomik güçlenmesini engelleyen zorlukları incelemek	Gana/ Accra'da yaşayan ve küçük aile işletmesine sahip 15 kadın girişimci	Araştırma bir nitel araştırmadır. Veriler kadın girişimcilerle yapılan görüşmelerle toplanmıştır. Betimsel analiz uygulanmıştır.	Kadın girişimcilerin ekonomik olarak güçlendirilmesinde eğitim ve beceri kazanımı, finansal bağımsızlık, sistematik ve sosyo-kültürel engellerin kaldırılması gibi üç ana tema belirlenmiştir.
Golzard (2020)	İnternetin ekonomik güçlendirme için bir araç olarak sunduğu zorlukları ve fırsatları incelemek	İran /Tahran'da yaşayan 20-55 yaş arasındaki internet kullanıcısı 13 kadın girişimci	Araştırma bir nitel araştırmadır. Veriler kadın girişimcilerle yapılan yüz yüze görüşmelerde açık uçlu sorularla toplanmıştır. Görüşmelerden alınan cevaplar tematik analiz kullanılarak incelenmiştir.	İnternet ve çevrimiçi çalışma, kadınların ekonomik yaşamları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu teknoloji, daha fazla müşteri çekmek, çevrimiçi reklamcılık, paydaşlarla iş bağlantıları kurmak, haneyi olumlu bir şekilde yönetmek için kullanılmaktadır.

Kadın girişimcilerin güçlendirilmesinin ekonomik boyutu ile ilgili yapılan çalışmaların bazıları Tablo 1'de yer almaktadır. Tablo 1'de yer alan çalışmaların Peru, Etiyopya, İsrail, Gana, Nepal ve Malezya gibi gelişmekte olan ülkelerde gerçekleştirilmiştir. Araştırmaların sonuçlarında kadın girişimcilerin ekonomik güçlendirilmesinde en fazla yaşadıkları sorunlar: "cinsiyet ve etnik kökenden kaynaklı dışlanmalar ve eğitim eksiklikleri gibi sebeplerle ekonomik desteklerden faydalanamamaları, yine bu sebeplerden gayri resmi girişimcilik faaliyetlerinde bulunmaları ve ekonomik şiddetin yanında fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddete maruz kalmaları" olarak tespit edilmiştir. Kadın girişimcilerin ekonomik olarak güçlendirilmeleri için eğitim ve beceri kazanımı, özellikle teknolojik araçların kullanımının yaygınlaştırılması ve sosyo-kültürel engellerin kaldırılması gibi çalışmaların yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Kadın girişimciliğin büyümesinin makro ve mikro düzeyde ekonomik dönüşüm ve kalkınma üzerindeki etkileri bulunmaktadır. Makro düzeyde iş imkânı yaratma, yeni teknoloji ve inovasyon geliştirme, ülkenin istihdamına ve Gayri Safi Milli Hasılası'na katkı sağlama gibi kısaca ülke kalkınmasına olumlu etkilerinin olduğu ifade edilmiştir (Armour ve Enriques, 2018). Mikro düzeyde ise gelirin yeniden dağıtımı ve çeşitlendirilmesi yolu ile girişimcilik faaliyetlerine dahil olan kadın bireylerin ve ailelerinin sosyo-ekonomik gelişimlerine, hem kayıtlı hem de yaygın sektörlerde iş yaratma ve maddi anlamda varlıklarını geliştirebilme gibi katkılar sağladığına işaret edilmektedir (Cassar, 2014).

3.2. Sosyal Güçlendirme

Kadının güçlendirilmesinin sosyal boyutu; sosyal kaynaklara erişim imkânı sağlanması olarak tanımlanmaktadır. Sosyal boyutun güçlendirilmesi kadının ekonomik ve sosyal hayata katılması veya başkalarıyla sosyal ilişkiler kurması yoluyla elde edilebilir. (Hashemi et al., 1996: 636). Kadının sosyal güçlendirmesine ilişkin göstergeleri hane halkı ve toplum alanı olmak üzere iki alanda incelemek mümkündür (Malhotra and Schuler, 2005: 82). Hane halkı alanında kadınlara hareket özgürlüğü; kız çocuklarına karşı ayrımcılık yapılmaması; kız çocuklarını eğitime taahhüdü; yerel karar alma süreçlerine katılım; cinsel ilişkiler üzerinde kontrol; çocuk doğurma kararları verme, doğum kontrol yöntemi kullanma, kürtaj yaptırma hakkı; eş seçimi ve evlilik zamanlaması üzerinde kontrol örnek verilebilir (Malhora and Schuler, 2005; Hashemi et al., 1996). Sosyal alanlara erişim ve görünürlük; modern ulaşım erişim; aile dışı grupların varlığı ve gücü; sosyal ağlar; ataerkil normlardaki değişim; mit ve ritüelde kadının temsili; kadınlar için daha fazla değer ve özerklik gösteren evlilik ve akrabalık sistemlerindeki değişimler (örneğin, sonraki evlilikler, eşini kendi seçebilme hakkı, çeyiz uygulamasında azalma, boşanmanın kabul edilebilirliği); aile içi şiddete karşı yerel kampanyalar düzenlemesi toplumsal alanda yapılabilecek güçlendirme çalışmaları arasında sayılabilir (Koenig et al., 2003; Simon et al., 2002). Sosyal güçlendirme üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaların bazılarını Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Kadın Girişimcilerin Sosyal Güçlenmesi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yazar	Araştırmanın Amacı	Örneklem	Yöntem	Bulgular
Haugh and Talwar (2016)	Sosyal girişimcilik, güçlendirme ve sosyal değişim arasındaki ilişkileri incelemek.	Kuzey Hindistan'da ki kırsal sosyal girişimin 49 üyesi	Araştırma bir nitel araştırmadır. Veriler kadın girişimcilerle yapılan görüşmelerle toplanmıştır. Verilerin analizinde, yorumlayıcı bir yaklaşım kullanılmıştır.	Sosyal girişimcilik, kadınları güçlendirmeye ve sosyal değişimi ilerletmeye katkı sağlamaktadır.
Khan et al., (2016)	Kadın girişimcileri mikrokredi yoluyla güçlendirmede Pakistan Sarhad Kırsal Destek Programı'nın (SRSP) rolünü incelemek.	Pakistan'ın Khyber Pakhtunkhwa a eyaletinde 300 kadın girişimci.	Keşifsel bir araştırmadır. Yapılandırılmış anketler kullanılarak çok aşamalı örnekleme yöntemi uygulanmıştır. Tanımlayıcı istatistikler ve bağımsız örnekleme t-testi kullanılarak veriler analiz edilmiştir.	Mikro kredilerin, kadın girişimcilerin sosyal ve ekonomik durumlarında önemli iyileşme sağladığı ve kadınları sosyal ve ekonomik olarak güçlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları, kadınların mikro kredi desteği ile gelir elde ettiğini, aile ve toplum önünde statü sahibi olduğunu, mülk sahibi olduğunu, becerilerini geliştirdiğini ve özgüvenini artırdığını göstermektedir.
Ghouse et al., (2017)	Umman'daki kırsal kadın girişimcilerin	Umman'da faaliyet gösteren 57	Karma yöntem uygulanmıştır. 57 katılımcıya yarı	Yapılan analizler neticesinde kadın girişimcilerin sosyo-kültürel kaygılara sahip

	karşılaştıkları engelleri analiz etmek	kadın girişimci	yapılandırılmış bir ankete uygulanmış ve yüz yüze 10 kadın girişimciyle görüşmeler yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış anketlere tanımlayıcı istatistikler aracılığıyla, görüşmeler ise betimsel analiz ile değerlendirilmiştir.	olduğu ortaya çıkmıştır. Kadın girişimciler evlendikten sonra iş hayatına atılmaktadır ve genellikle eğitimden yoksundurlar.
Thomas and Jose (2018)	Kadın girişimcilerin karşılaştıkları sosyal güçlükleri ve bu güçlükleri aşmadaki dirençlerini açıklamak	Hindistan/ Kerala'nın Trivandrum semtindeki Unarvu Kendi Kendine Yardım Grubu üyesi 49 kadın girişimci	Çalışma, raporlama ve sunum için açıklayıcı bir modeli takip etmek üzere bir vaka çalışması tasarımı olarak kavramsallaştırılmıştır. Tema analiz ile bulgular elde edilmiştir.	Girişimci kadınların okuryazarlık ve sosyal statü açısından toplumda bir yeri bulunmaktadır. Ancak aile sorumlulukları ve kadınların çevrelerinin kadın girişimcilere dayattığı kısıtlamalar vardır.
Asfiah et al., (2018)	Kadın girişimcilerin çeşitli sosyo-ekonomik problemlerinde ortaya çıkan gelişmeyi araştırmak	Endonezyalı 34 kadın girişimci	Araştırma bir nitel araştırmadır. Veri toplama, girişimcilik yeteneğini güçlendirmek ve geliştirmek için tasarlanmış çeşitli ekonomik program uygulamalarına ilişkin doğrudan gözlem ve detay raporu ile gerçekleştirilmiştir.	Kadınların sosyal olarak güçlendirilmesi, özellikle ailelerin ve toplulukların refahı üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Kadınların sosyal olarak güçlendirilmesi, ekonomik dayanıklılıkta kilit bir rol oynamaktadır.
Bongomin et al., (2020)	Kadın girişimcilerin mikrofinans ulaşılabilirliği ve hayatta kalma arasındaki ilişkide sosyal uyumun aracı rolünü belirlemek.	Kuzey Uganda'daki savaş sonrası mikrofinans kurumlarının müşterisi olan 395 kadın Küçük ve Orta ölçekli	Araştırma betimsel bir araştırmadır. Araştırma verileri önceden test edilmiş yarı yapılandırılmış bir anket kullanılarak toplanmıştır. Veriler yapısal eşitlik modellemesi (YEM) kullanılarak analiz	Sosyal uyumun, mikrofinans ulaşılabilirliği ve hayatta kalma arasındaki ilişkide anlamlı ve olumlu bir şekilde aracılık ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, sosyal uyumun, savaş sonrası topluluklarda kadın MKOBİ'lerin hayatta kalması üzerinde önemli bir etkisi olduğu tespit edilmiştir.

		işletmelerin (MKOBİ) kadın girişimcileri	edilmiştir.	
--	--	--	-------------	--

Tablo 2’de yer alan çalışmaların Hindistan, Pakistan, Umman, Endonezya ve Uganda’da gerçekleştirilmiştir. Araştırmalardan elde edilen bulgulara göre; kadınların girişimcilik faaliyetlerine evlendikten sonra yöneldiği, girişimcilik faaliyetlerinin kadınları sosyal ve ekonomik olarak güçlendirdiği, kadın girişimcilerin sosyal değişimlerine katkı sağlasa da çevrelerinin dayattığı kısıtlamaların devam ettiği tespit edilmiştir.

Kadın girişimcilerin sosyal güçlendirilmeleri sosyal sorunların azaltılması ve kitlesel yoksulluğu ortadan kaldırmak için geliştirilen yeni bir olgudur (Asfiah vd., 2018: 70). Kültürel değerler, davranışsal beklentiler ve kadınlara uygun iş türleri üzerindeki kültürel baskılar nedeniyle kadınların girişimcilik faaliyetlerine katılımı kısıtlanmaktadır (Mungai ve Ogot, 2012). Kadınların girişimcilik faaliyetlerine katılmalarının bir sebebi de sosyal güçlendirme ile bu kısıtları ortadan kaldıracaklarına inanmalarıdır (Welter vd., 2014).

3.3. Politik Güçlendirme

Kadının güçlendirilmesinin politik boyutu; kadınların siyasi süreçlere daha fazla dâhil edilmesi ve siyasi örgütlenmeler içerisinde daha fazla yer alması anlamına gelmektedir (Stromquist, 2002: 26). Politik boyut ile ilişkili olarak bir de yasal boyut bulunmaktadır. Yasal boyut, kadın haklarının hukuk sistemine yansıtılarak düzenlenmesidir. Kadınlara siyasette seçme ve seçilme hakkının verilmesi, tapusu ile bir mülkü satın alabilmesi, kocasının veya babasının vefatından sonra miras hakkı elde edebilmesi kadının yasalar yardımıyla toplum içinde güçlendirilmesine örnek verilebilir (Stromquist, 2002: 26; Schuler et al., 2010: 842). Aynı zamanda kadınların hukuk sistemi hakkında bilgilendirilmelerini de içermektedir (Schuler and Hasemi, 1994: 67). Bazı hükümetler kadınları kalkınma müdahalesine entegre edebilmek için politika değişikliğine gitmişlerdir. Farklı kadın temelli stratejiler geliştirmişlerdir (Mezgebo, 2017: 768). Örneğin Etiyopya hükümeti kadınların üretim kaynaklarına erişiminin ve kontrolünün artırılması, kredi kullanım kurallarının revize edilmesi, kadınlara özgü kredi sistemlerinin kurulması, kadınlara iş, teknik ve pazarlama ile ilgili tavsiyeler verebilecek örgütlenmelerin oluşturulması ve bu örgütlere katılımın sağlanması gibi stratejiler geliştirmişlerdir (Ethiopia National Plan, 2008). Tablo 3’te çeşitli ülkelerde son yıllarda yapılan kadın girişimcilerin politik güçlendirilmesine ilişkin bazı çalışmalar yer almaktadır.

Tablo 3. Kadın Girişimcilerin Politik Güçlenmesi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yazar	Araştırmanın Amacı	Örneklem	Yöntem	Bulgular
Tornhill (2016)	Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine kurumsal çözümlerin öncüllerini incelemek	Coca-Cola’nın dünya çapında beş milyon kadını küçük ölçekli girişimciler olarak	Araştırma bir nitel araştırmadır. Veriler kadın girişimcilerle yapılan yüz yüze görüşmelerle ve katılımcı gözlemleri ile toplanmıştır. Betimsel analiz	Kurumsal cinsiyet uygulamalarının, politik alandan ekonomik alana neoliberal aktarımın bir parçası olarak görülebileceği sonucuna ulaşılıyor

		güçlendirmeyi amaçladığı küresel "5by20" projesi dâhilinde Meksika/Meksiko'da Girişimcilik Kursuna devam eden 40 kadın girişimci.	uygulanmıştır.	
Stavrevska (2018)	Savaş sonrası Bosna-Hersek'te bir ekonomi oluşturma önlemi olarak mikrofinans ve kadın girişimciliği destek politikalarının siyasi etkilerinin araştırılması	Bosna Hersek'li 25 kadın girişimci	Araştırma bir nitel araştırmadır. Veriler kadın girişimcilerle yapılan görüşmelerle toplanmıştır. Tema analizi ile veriler raporlanmıştır.	Kadınlar için mikrofinansın iki hedefi olan aile refahını ve cinsiyet eşitliğini geliştirmek, kadın girişimciliği destek politikaları ile gerçekleştirilmiştir. Kadınlar için bireysel mikrofinans gibi sosyoekonomik önlemlerin siyasi sonuçları düşünüldüğünde, hane içinde izole edilmiş ve bununla birlikte kamudan ve siyasi alandan uzaklaştırılmış kadınların mikrofinans ile teşvik edilmesi ile kadınları toplumda söz sahibi yaparak kamuya ve siyasi alana dahil edilmesine teşvik ettiği söylenebilir.
Karimi (2018)	Dini girişimciliğin sosyopolitik bağlamda incelenmesi.	Paris'te faaliyet gösteren 30 Müslüman kadın girişimci	Araştırma bir nitel araştırmadır. Veriler kadın girişimcilerle yapılan görüşmelerle toplanmıştır. Verilere tema analizi yapılmıştır.	Fransız devletinin laikliği ve dinsel tarafsızlığı güçlendirmeye yönelik yasalarının çıkarılmasıyla birlikte dinin yeri ve toplumdaki ifadesi sorunu Fransızların sağduyudan uzaklaşmasına neden olmuştur. Okullarda, üniversitelerde ve hastanelerde başörtüsüne yönelik siyasi tartışmalar ve baskılar artmıştır. Sonuç olarak, Müslüman kadın girişimciler kendi ağlarını oluşturmuşlardır. Fransa'nın uyguladığı laik politika, istemeden bu girişimci ağları teşvik etmiştir.
Agarwal	Hindistan	Hindistan'da	Araştırmada	Yetkinliği geliştirmek,

and Lenka (2018)	hükümeti tarafından kadın girişimciliğini güçlendirmek için başlatılan bir dizi kalkınma planının ve programının değerlendirilmesi.	başlatılan kalkınma plan ve programına dahil olan kadın girişimciler	konuyla ilgili yapılan geçmiş araştırmalar, kadın girişimcilere yönelik hükümet politikaları ve kadın girişimciler için başlatılan kalkınma planları gibi ikincil veriler içerik analizi kullanılarak analiz edilmiştir.	kadınlar için fırsatlar yaratmada bir güçlendirme aracı olarak önemlidir ve kadın girişimcileri gelecekteki girişimlerde teşvik etmek için tanıtım programları ve politikaları oluşturmaya yardımcı olur. Hükümet ve diğer kuruluşlar, yetkinlikleri artırmak için terfi programları, politikalar, eğitim, öğretim ve beceri geliştirme programlarına odaklanmalıdır. Bu, kadınların güçlü ve zayıf yönlerini analiz etmek için daha fazla bilgi, beceri ve yetenek kazanmalarına yardımcı olacaktır.
Kacar and Essers (2019)	Göçmen kadın girişimcilerin kimlik oluşturma süreçleri ile fırsat yapıları arasındaki ilişkiyi daha geniş sosyokültürel ve politik kurumsal çevrelerde araştırılması	Hollanda'daki ikinci nesil 10 Türk kadın girişimci	Araştırma yorumlayıcı bir araştırmadır. Derinlemesine yaşam öyküsü görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Araştırma verilerine dört aşamalı açıklayıcı analiz yapılmıştır.	Bulgular, fırsat yapılarının cinsiyet, etnik köken ve sınıfla kişisel girişimci bir kimliğin yaratılmasını ve hayata geçirilmesini etkilediğini göstermektedir. Ayrıca siyasallaşma, sınıf bilinci ve ulus ötesi ve kozmopolit konumlandırma süreçlerinin bu kadınların girişimci kimliklerini ve deneyimlerini etkilediğini ortaya koymaktadır.
Ertac ve Tanova (2020)	Ekoturizm girişimcilerinin büyüme zihniyetlerinin ve gelişim düzeylerinin arasındaki ilişkiyi ve psikolojik güçlendirmenin bu ilişki üzerindeki moderatör etkisinin incelenmesi.	Kuzey Kıbrıs'ın kırsal kesimlerinde yaşayan 200 kadın ekoturizm girişimcisi	Nicel araştırmaya dayalı betimsel bir araştırmadır. Araştırma verileri kesitsel anket ile toplanmıştır. Araştırma verilerine yapısal eşitlik modellemesi ile regresyon analizleri yapılmıştır.	Kuzey Kıbrıs'ta ekonomik ve siyasi ambargoların olması, direkt uçuşların olmaması ve uluslararası kuruluşlardan dışlanma gibi belirsizlikler girişimciler üzerinde psikolojik kısıtlamalara neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısı ile kadın girişimciler bu politik sorunların psikolojik güçlendirmeyi zayıflattığını ve büyüme zihniyetlerinin ve gelişim düzeylerinin arasındaki ilişki üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu düşünmektedir.

Kadın girişimcilerin politik güçlendirilmelerine ilişkin yapılan çalışmaların bazıları Tablo 3'te yer almaktadır. Bu çalışmalar Meksika, Bosna Hersek, Fransa, Hindistan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki kadın girişimciler üzerine yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda; mikro finans uygulamalarının desteklenmesinin kadınları toplumda söz sahibi yaparak kamuya ve siyasi alana dahil edilmesine teşvik ettiği, hükümet ve diğer kuruluşların kadın girişimcilerin yetkinliklerini artıracak program ve politikalara odaklanmaları gerektiği, devlet politikaları ile oluşturulan fırsatların kadınlar üzerinde bir girişimci kimlik oluşturmada ve hayata geçirilmesinde etkili olduğu sonuçları elde edilmiştir. Bununla birlikte Fransa'nın uyguladığı laik politikanın Müslüman kadın girişimciler üzerinde bir baskı oluşturduğu ve Müslüman kadın girişimcileri kendi ağlarını oluşturmaya ittiği; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti gibi uluslararası ekonomik ve siyasi ambargolara maruz kalan ülkelerde kadın girişimciliğin güçlendirilmesini olumsuz etkilediği ulaşılan diğer bulgular arasındadır.

Siyasiler ve bürokratlar kadın girişimcilerin gelirlerini ve büyümelerini artırmak, kadın girişimcilerin başarılı oldukları alanlarda teşvik etmek amacıyla zaman zaman politikalar formüle etmekte ve uygulamaktadırlar (Agarwal ve Lenka, 2018). Dünya genelinde işsizlik hızının ve yoksulluğun artışı göz önüne alındığında kadın girişimciliğin büyümesi daha zorunlu bir hal almaktadır. Bu sebeple kadın girişimciliğini teşvik etmek için büyüme stratejileri ve etkili planlama hedeflerine ulaşmak amacıyla politikalar geliştirmek daha fazla önem kazanmaktadır (Paramanandam ve Packirisamy, 2015).

3.4. İletişim ve Sosyal Ağ Güçlendirme

Ağ oluşturma, girişimcilere daha önce sahip olmadıkları çok çeşitli paha biçilmez kaynaklara ulaşmalarını sağlar ve hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olur (Jenssen, 2001: 104). Burt (1992) girişimcilerin bir organizasyon kurma sürecine üç tür sermaye getirdiklerini gözlemlemiştir: kişisel mali kaynakları, kişisel becerileri ve sosyal kaynakları (akt. Hansen, 1995: 7). Özellikle yeni kurulan örgütler, girişimcilerin sürekli kişisel ilişki ağları ile yapılandırılmışlardır. Girişimciler ile ağ üyeleri arasındaki ilişkiler sosyal yapılar olarak; etkileşimleri ise sosyal süreçler olarak tanımlanmaktadır (Ripolles and Blesa, 2005: 239). İletişim ve ağ oluşturma güçlendirme boyutunda başka kadınlarla ağlar veya ortaklıklar aracılığı ile ortak bir dayanışma, kadınların girişimciliği destekleyen eylemlere katılma ve iş gücüne katılmamış kadınlar için rol model olarak hareket etme ile ilişkilendirilmektedir (Karki and Xheneti, 2018: 531). Sosyal ağlar, ekonomi ve girişimcilik açısından incelendiğinde endüstriyel bölgelerin önemli bir tamamlayıcı özelliği olarak görülmektedir. Firmaları işbirliğine dayalı ürün geliştirmeye teşvik etmekte ve örgütler arası ittifaklar sistemine bağlamaktadır (Staber, 2001: 537). Tablo 4'te kadın girişimcileri güçlendirmenin iletişim ve sosyal ağ kurma boyutuyla ilgili yapılmış uluslararası çalışmalara yer verilmiştir.

Tablo 4. Kadın Girişimcilerin İletişim ve Sosyal Ağ Güçlenmesi Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yazar	Araştırmanın Amacı	Örneklem	Yöntem	Bulgular
Jenssen (2001)	Araştırmanın iki amacı bulunmaktadır. Birincisi, sosyal ağların girişimcilik	Norveç'in Kristiansand şehrinde girişimcilik eğitimi merkezine	Araştırma nicel tabanlı nedensel bir araştırmadır. Veriler anket yöntemi ile toplanmıştır. Araştırma verilerine	Sosyal ağlar, girişimci fikri olan kişilerin başlangıçtaki başarı derecesi üzerinde doğrudan ve dolaylı (kaynaklar aracılığıyla) bir etkiye sahiptir. Sosyal ağlar,

	üzerindeki etkisinde girişimci kaynakların aracı rolü, ikincisi, girişimcilik sürecinden önce geliştirilen sosyal ağların girişimcilik sırasında ağ gelişimine etkisi.	(EVA-center) kayıtlı 100 kadın girişimci	yapısal eşitlik modellemesi ile regresyon analizleri yapılmıştır.	kaynaklar için kanallar olarak önemlidir. Girişimcilik kaynakları aracı değişken olarak modele eklendiğinde sosyal ağ yaklaşımının açıklayıcı gücü önemli ölçüde artmaktadır.
Walter and Kautonen (2005)	Kişisel güveni kolektif ve kurumsal güven ile karşılaştırarak sosyal ağların kurumsal gelişimdeki rolünün incelenmesi.	Doğu ve Batı Almanya'da ki gıda, ticaret ve hizmet sektörlerindeki faaliyet gösteren 10'dan az çalışanı olan mikro işletmeye ve 10-49 çalışanı olan küçük işletmeye sahip 197 kadın girişimci	Araştırma hem nitel hem de nicel yöntem uygulanan karma bir araştırmadır. Araştırmanın verileri nicel kısmında anket ile nitel kısmında ise vaka çalışması ile toplanmıştır. Araştırmanın nitel kısmında betimsel analiz, araştırmanın nicel kısmında toplanan veriler yapısal eşitlik modellemesi (YEM) kullanılarak analiz edilmiştir.	Araştırma sonuçlarına göre işletmeler geliştikçe ve büyüdükçe, kişisel güvenin yerini kurumsal güven almaktadır. Sosyal ağlar ve dolayısıyla kişisel güven, kuruluş aşamasındaki sorunlarla baş etmede önemli bir rol oynamaktadır. Ancak şirketler büyüdükçe iş ortakları ve iş geliştirme ajansları daha önemli bir destek kaynağı haline gelmektedir. Rekabete karşı mevcut pazar konumlarını korumak için diğer şirketlerle daha yakın ve daha güçlü ilişkiler kurmaktadır.
Ahmad and Naimat (2011)	Ağ kurmayı hedefleyen kadın girişimcilerin karşılaştıkları sosyal, kültürel, yasal ve dini engellerin incelenmesi.	Pakistan'ın her yerinde KOBİ'lerde faaliyet gösteren 428 kadın girişimci	Araştırma nicel odaklı betimsel bir araştırmadır. Veriler kartopu örnekleme tekniği ile katılımcılara anket yöntemi uygulanarak toplanmıştır. Araştırma verileri bağımsız örneklem testi ile iki aşamada analiz edilmiştir.	Yapılan analizler sonucunda ağ kurmanın kadın girişimciliği desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Yetenek ve fırsat dağılımının genç, ağ oluşturan kadınlar ve işletme yönetimi geçmişine sahip kadınlar arasında daha yüksek olduğu araştırmanın bir diğer sonucudur.
Kothari (2017)	Hindistan'daki kadınları serbest meslek	Hindistan'da ki 25 kadın girişimci	Araştırmada temellendirilmiş teori araştırması	Kadınlara ait işletmelerin başarı elde etme yolları, inovasyon yetenekleriyle

	sahibi olmaya motive eden faktörlerin belirlenmesi		yöntemi uygulanmıştır. Veriler derinlemesine vaka çalışması yoluyla toplanmıştır. Verilere betimsel analiz yapılmıştır.	geliştirilmiş ticari olmayan sosyal ağlarına ve fırsatları tanıma yeteneklerine dayanmaktadır.
Kimbu et al. (2018)	Gana, Nijerya ve Kamerun'daki kadın turizm girişimcilerini içeren işbirliği ağlarını oluşturmanın kadın turizm girişimcileri için beceri geliştirme, kaynaklara ve acentelere erişmelerine katkısının incelenmesi.	Turizm sektöründe faaliyet gösteren Kamerun'da n 31, Gana'dan 23 ve Nijerya'dan 14 kadın girişimci	Araştırmada nitel yöntem uygulanmıştır. Araştırma verileri katılımcılarla yapılan yüz yüze görüşmelerle toplanmıştır. Verilere içerik analizi uygulanmıştır.	İşbirliği ağların temel belirleyicileri ağ türü, kaynaklar, sosyal sermaye boyutları ve insan sermayesi yönetimidir. Ayrıca işbirliği ağlarına yönelik devlet desteğinin kadın girişimcilerin kapasitelerini artırdığı görülmektedir.
Banihani (2020)	Ürdün'de kadın girişimcilerin onları güçlendirmenin yollarını ortaya çıkarmak için karşılaştıkları zorlukları araştırmak	Ev tabanlı üretim yapan 15 kadın girişimci	Araştırmada nitel yöntem uygulanmıştır. Araştırma verileri katılımcılarla yapılan derinlemesine mülakat tekniği ile toplanmıştır. Görüşmelerden elde edilen sonuçlar, kadınların kendi işlerini yürütürken karşılaştıkları zorluklarla ilgili temaları ve kategorileri belirlemek için NVIVO yazılımı kullanılarak analiz edilmiştir.	Kadın girişimcilerin yaşadıkları en temel sorunlar; kadınların fiziksel hareketlilik kısıtlamaları, sosyal etkinlikler gibi iş dışındaki gayri resmi iletişimden dışlanmaları, ailede rol çatışması ve ağ oluşturamama tespit edilmiştir.

Tablo 4'de yer alan kadın girişimcilerin iletişim ve sosyal ağ güçlenmesi üzerine yapılan çalışmalar Norveç, Almanya, Pakistan, Hindistan, Kamerun, Gana, Nijerya ve Ürdün'de faaliyet gösteren kadın girişimciler üzerinde yapılmıştır. Araştırmalarda sosyal ağların kadın girişimciliğini desteklediği, işletme başarısını artırdığı, sosyal ağların işletmenin kuruluş aşamasında katkısının olduğu ancak işletme büyüdükçe iş ortaklarının ve iş geliştirme

ajanslarının daha önemli bir destek kaynağı olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca kadın girişimcilerin yaşadığı temel sorunlardan bir tanesinin de iş dışındaki gayri resmi iletişimden dışlanmaları olduğu elde edilen diğer bulgular arasında yer almaktadır.

Ağ oluşturma, işletmeleri sağlam ve yenilikçi bir ilişkisel sözleşme oluşturmanın ve pazar fırsatları belirlemenin yollarından biridir. Girişimciliğin ilk adımı pazar fırsatlarının belirlenmesi olduğundan fırsatların belirlenmesi girişimcilik açısından oldukça önemlidir (Baron ve Shane, 2005). İletişim ve ağ oluşturma, kadın girişimciler için önemli bir kaynak olan “bilgi”yi sunmaktadır. Bununla birlikte pazarlara ve tedarikçilere ulaşmada maliyet azaltmada kadın girişimcilere katkı sağlayan değerli bir uygulamadır (Ahmad ve Naimat, 2011: 5785). Ayrıca sosyal ağlar, kaynakları harekete geçirmeye, destek ve yardım almaya, başlangıç ve büyüme sırasında meşruiyet yaratmaya ve uygulanabilir iş ilişkileri kurmaya yardımcı olmaktadır (Walter ve Kautonen, 2005: 367).

İlgili alan yazın temelinde aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur.

H₁: Kadın girişimcilerin güçlendirilmesi; a) ekonomik, b) sosyal, c) politik, d) dışsal iletişim ve sosyal ağı pozitif etkiler

H₂: Evli olan kadın girişimcilerin güçlenmesi; a) ekonomik b) sosyal, c) politik, d) dışsal iletişim ve sosyal ağı pozitif etkiler.

H₃: Evli olan kadın girişimcilerin güçlenmesi, evlilik ilişkisini olumsuz etkiler.

H₄: Kadın girişimcilerin medeni durumları ile aile içi yaşadıkları sorun arasında anlamlı ilişki vardır.

4. YÖNTEM

Araştırmanın amacı, Türkiye’de kadın girişimciliğin güçlendirilmesini kavramsal olarak ele almak, kadınların güçlendirilmesinin onların iş yaşamı ve aile ilişkisi üzerindeki etkisini incelemektir. Araştırmanın evrenini Türkiye’deki girişimcilik destek programlarından yararlanarak kendi işini kuran kadın girişimciler oluşturmaktadır. Araştırmada amaçlı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Veriler, anket tekniği kullanılarak toplanmıştır. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Etik Kurulu’ndan alınan 02.01.2019 tarihli ve 2019/18 sayılı onay ile 15 Ocak-15 Eylül 2019 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmada kullanılan anketler girişimci kadınlara, KAGİDER (Türkiye Kadın Girişimciler Derneği), KOSGEB, TGMP (Türkiye Grameen Mikro Finans Programı) ve ANGİKAD (Ankara Kadın Girişimciler Derneği) gibi kadınlara destek sağlayan kuruluşların yardımı ile e-posta ve yüz yüze görüşmelerle uygulanmıştır. Bu doğrultuda Türkiye genelinde 50 ildeki kadın girişimciliğine destek olan derneklerle ve KOSGEB il temsilcilikleriyle iletişime geçilmiş ve 39 ilden geri dönüş sağlanmıştır. 500 kadın girişimciye araştırma anketi gönderilmiş ve 421 kadın girişimciden geri dönüş olmuştur. Tüm analizler 421 anket üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada kullanılan güçlendirme ve kadın güçlendirme yapısı için, Chatterjee vd. (2018) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Güçlendirme yapısı; ekonomik (4 ifade), sosyal (4 ifade), politik (3 ifade) ve dışsal iletişim ve sosyal ağ (8 ifade) olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır. Kadın güçlendirme ise üç ifadeden oluşmaktadır. Zayıf aile ilişkisi (3 ifade) için ise Salia vd. (2018) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. Tüm yapılar için 5’li Likert Ölçeği kullanılmıştır. Tüm ölçeklerin güvenilirliği, Cronbach Alpha ile

değerlendirilmiştir. Tüm ölçeklerin Cronbach Alpha değerleri, 0,60'dan büyüktür (ekonomik: 0,68; sosyal: 0,63; politik: 0,85; dışsal iletişim ve sosyal ağ: 0,67; kadın güçlendirme: 0,67; zayıf aile ilişkisi: 0,66). Bu durum, tüm ölçeklerin içsel tutarlılığı olduğunu göstermektedir.

5. ANALİZ ve BULGULAR

5.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmaya katılanların %29'unun bekar, büyük çoğunluğunun (%70), 42 ve altında yaşa sahip olduğu ve %31'inin ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcıların büyük çoğunluğunun çocuğu vardır. Katılımcılar, farklı faaliyet alanlarında (yiyecek-içecek, temizlik, giyim, kozmetik, çiçekçi, kırtasiye, güzellik salonu, taşımacılık, bijuteri, internet kafe vb.) iş kurmak için destek almıştır. Destek miktarları, faaliyet alanlarına göre değişmektedir. Katılımcıların, %41'i bankadan kredi desteği alırken; %43'ünün kendi imkânları ve yakın çevresine borçlanarak işyerlerini açtığı görülmektedir. Ayrıca katılımcıların %62'sinin, işyerinde aileden birini istihdam etmediği belirlenmiştir. Yaklaşık %76'sı işyerini, 2010 yılı ve sonrası açmıştır. Çoğunluğunun (%65), internet kullanımı konusunda bilgisi olmakla birlikte, %69'unun internet üzerinden satış yapmadığı görülmektedir. İnternet üzerinden satış yapanların yaklaşık %23'ü, satış kanalı olarak sosyal ağları kullanmaktadır. Katılımcıların %35'inin işyerlerinde, teknolojik araç olarak cep telefonunu kullandıkları belirlenmiş olup; yaklaşık %40'ı, 2 ve/veya daha fazla teknolojik aracı (cep telefonu ve bilgisayar; bilgisayar ve tablet; bilgisayar, cep telefonu ve tablet vb.) aynı anda işyerinde kullanmaktadır. Girişimci kadınların, aile içi ve aile dışı yaşadıkları sorunlara ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 5 ve Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 5. Girişimci Kadınların Aile İçi Yaşadıkları Sorunlar

	Evli		Bekâr		Toplam
	Frekans	%	Frekans	%	
Sorun yaşamıyorum	182	61,3	92	74,2	274
Ev ve çocuklarımla daha az ilgilenmekten kaynaklanan sorunlar yaşıyorum	95	32	26	21	112
Maddi açıdan sorunlar yaşıyorum	5	1,7	2	1,6	7
Ailemle birlikte daha az sosyal aktiviteye katılma kaynaklı sorunlar yaşıyorum	3	1	0	0	3
Kadın olmam ve işi yapamayacağıma yönelik ailemin bakış açıları nedeniyle motivasyon kayıpları yaşıyorum	4	1,3	0	0	4
Eşimle birlikte aynı yerde çalışma kaynaklı sorunlar yaşıyorum	5	1,7	0	0	5
Kardeşlerimle, işle ilgili anlaşmazlıklar yaşıyorum	1	0,3	1	0,8	2
İş stresinin eve yansması nedeniyle sorunlar yaşıyorum	2	0,7	1	0,8	3
Erken kalkma nedeniyle sorunlar yaşıyorum	0	0	2	1,6	2

Tablo 5 incelendiğinde, kadın girişimcilerin çoğunluğu aile içi herhangi bir sorunla karşılaşmadığını belirtmiştir. Bununla birlikte sorun yaşayan kadınlar ise, bu sorunların büyük çoğunluğunun kaynağının; eve ve ailesine yeterli zaman ayıramamak olduğunu söylemiştir. Tablo 6'da evli ve bekâr olan kadın girişimcilerin, aile dışında yaşadığı sorunlar

gösterilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu herhangi bir sorunla karşılaşmadığını belirtirken sorun yaşayan bireylerin yaşadıkları sorunların geniş bir yelpazede dağıldığı görülmektedir.

Tablo 6. Girişimci Kadınların Aile Dışında Yaşadıkları Sorunlar

	Evli		Bekâr		Toplam
	Frekans	%	Frekans	%	
Sorun yaşamıyorum	206	69,4	89	71,8	295
Arkadaşlarıma zaman ayıramama nedeniyle sorun yaşıyorum	3	1,0	1	0,8	4
Mevsimsel dalgalanmalar nedeniyle sorun yaşıyorum	20	6,7	3	2,4	23
Tedarikçilerle iletişim güçlüğü çekiyorum.	7	2,4	6	4,8	13
Finans kaynaklı sorun yaşıyorum	11	3,7	7	5,6	18
Hırsızlık olayları nedeniyle sorunlar yaşıyorum	5	1,7	0	0	5
Sosyal çevrem olumsuz bakış açısı nedeniyle sorun yaşıyorum	12	4,0	2	1,6	14
Dükân sahibiyle sorun yaşıyorum	1	0,3	0	0	1
Müşteri memnuniyetsizliği nedeniyle sorun yaşıyorum	15	5,1	8	6,5	23
Erkek müşterilerle, kadın olmam nedeniyle sorun yaşıyorum.	1	0,3	0	0	1
Personel kaynaklı sorunlar yaşıyorum	1	0,3	1	0,8	2
Güven kaynaklı sorunlar yaşıyorum.	1	0,3	0	0	1
Nitelikli personel bulamama kaynaklı sorunlar yaşıyorum	4	1,3	1	0,8	5
Rakiplerin izledikleri stratejiler nedeniyle sorun yaşıyorum	2	0,7	4	3,2	6
Alacakların tahsil edilememesi nedeniyle sorun yaşıyorum	6	2,0	2	1,6	8
Çocuğumun bakıcısıyla yaşadığım sorunların iş hayatımı olumsuz etkilemesi nedeniyle sorunlarla karşılaşıyorum	1	0,3	0	0	1
Ortaklarla zaman zaman fikir ayrılığına düşmemiz nedeniyle sorunlar yaşıyorum	1	0,3	0	0	1

5.2. Hipotezlerin Analizi

Kadın güçlendirmenin, güçlendirme türleri üzerindeki etkisini belirlemek için regresyon analizi yapılmış ve dört model oluşturulmuştur. Bu modeller Tablo 7’de gösterilmiştir. Model 1, kadın güçlendirmenin, ekonomik güçlendirme üzerindeki etkisini göstermektedir. Analiz bulgularına göre; kadınların güçlendirilmesi, ekonomik olarak kadının güçlenmesi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkiye sahiptir. Kadın güçlendirme, kadının ekonomik olarak güçlenmesindeki değişimin yaklaşık %10’unu açıklamaktadır. Ayrıca, kadın güçlendirmedeki 1 standart sapmalı artış, kadının ekonomik olarak güçlenmesinde 0,318 standart sapmalı artış ile sonuçlanmaktadır. Model 2, kadın güçlendirmenin, sosyal güçlendirme üzerindeki etkisini göstermektedir. Analiz bulgularına göre; kadınların

güçlendirilmesi, sosyal olarak kadının güçlenmesi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkiye sahiptir. Kadın güçlendirme, kadının sosyal olarak güçlenmesindeki değişimin yaklaşık %14'ünü açıklamaktadır. Ayrıca, kadın güçlendirmedeki 1 standart sapmalı artış, kadının sosyal olarak güçlenmesinde 0,378 standart sapmalı artış ile sonuçlanmaktadır. Model 3, kadın güçlendirmenin, politik olarak güçlendirme üzerindeki etkisini göstermektedir. Analiz bulgularına göre; kadınların güçlendirilmesi, politik olarak kadının güçlenmesi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkiye sahiptir. Kadın güçlendirme, kadının politik olarak güçlenmesindeki değişimin yaklaşık %4'ünü açıklamaktadır. Ayrıca, kadın güçlendirmedeki 1 standart sapmalı artış, kadının politik olarak güçlenmesinde 0,193 standart sapmalı artış ile sonuçlanmaktadır Model 4, kadın güçlendirmenin, dışsal iletişim ve sosyal ağ olarak güçlendirme üzerindeki etkisini göstermektedir. Analiz bulgularına göre; kadınların güçlendirilmesi, dışsal iletişim ve sosyal ağ olarak kadının güçlenmesi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkiye sahiptir. Kadın güçlendirme, kadının dışsal iletişim ve sosyal ağ olarak güçlenmesindeki değişimin yaklaşık %8'ini açıklamaktadır. Ayrıca, kadın güçlendirmedeki 1 standart sapmalı artış, kadının dışsal iletişim ve sosyal ağ olarak güçlenmesinde 0,282 standart sapmalı artış ile sonuçlanmaktadır.

Tablo 7. Kadın Güçlendirmenin Güçlendirme Türleri Üzerindeki Etkisi

Bağımsız Değişken	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
Sabit	0,208* (17,039)	0,095* (9,162)	2,634* (27,537)	2,241* (44,003)
Kadın güçlendirme	0,318* (6,865)	0,378* (8,368)	0,193* (4,036)	0,282* (6,008)
F-ist	47,128*	70,025*	16,289*	36,095*
R ²	0,101	0,143	0,037	0,079
Düzeltilmiş R ²	0,099	0,141	0,035	0,077

Tablo 8'de korelasyon analizine ilişkin elde edilen bulgular gösterilmiştir. Tablo 8 incelendiğinde; değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Değişkenler arası katsayıların anlamlı olması aynı zamanda yapıların nomolojik geçerliliğinin olduğunu göstermektedir. Ayrıca yapılar arasındaki korelasyon değerinin 0.80'den düşük olması çoklu doğrusal bağlantı sorunu olmadığını gösterir. Tablo incelendiğinde korelasyon değerlerinin, belirtilen değerlerin altında kalması yapıların ayrışma geçerliliği olduğunu göstermektedir. (Byrne, 1984).

Tablo 8. Korelasyon Analizi

	Politik	Dışsal İletişim ve Sosyal Ağ	Ekonomik	Sosyal	Kadın Güçlendirme
Politik	1				
Dışsal İletişim ve Sosyal Ağ	,452**	1			

Ekonomik	,303**	,496**	1		
Sosyal	,257**	,372**	,449**	1	
Kadın Güçlendirme	,193**	,282**	,318**	,378**	1

Not: **. $p < 0,01$

Evli olan kadın girişimcilerin güçlendirilmesinin; güçlendirme türleri ve evlilik ilişkisi üzerindeki etkisini belirlemek için regresyon analizi yapılmış ve 5 model oluşturulmuştur (Tablo 9). Model 1, evli olan kadın girişimcilerin güçlendirilmesinin, ekonomik güçlendirme üzerindeki etkisini; Model 2, sosyal olarak güçlendirme üzerindeki etkisini; Model 3, politik güçlendirme üzerindeki etkisini; Model 4, dışsal iletişim ve sosyal ağ olarak güçlendirme üzerindeki etkisini göstermektedir. Son model ise, evli kadınların güçlendirilmesinin evlilikleri üzerindeki etkisini belirlemek için oluşturulmuştur. Analiz bulgularına göre; tüm modeller istatistiksel olarak anlamlıdır. Evli olan kadın girişimcilerin güçlendirilmesi, kadının ekonomik olarak güçlenmesindeki değişimin %13'ünü; sosyal olarak güçlenmesindeki değişimin yaklaşık %15'ini; politik olarak güçlenmesindeki değişimin yaklaşık %1'ini; dışsal iletişim ve ağ olarak güçlenmesindeki değişimin yaklaşık %6'sını açıklamaktadır. Ayrıca evli olan kadın girişimcilerin evlilik ilişkisindeki değişimin yaklaşık %1'i, kadın güçlendirme değişkeni tarafından açıklanmaktadır.

Tablo 9. Evli kadınların Güçlendirilmesinin Güçlendirme Türleri ve Evlilik İlişkisi Üzerindeki Etkisi

Bağımsız Değişken	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5
Sabit	0,206* (15,432)	0,098* (8,575)	2,779* (25,392)	2,304* (42,081)	0,168* (10,084)
Kadın güçlendirme	0,360* (6,628)	0,385* (7,155)	0,118* (2,036)	0,237* (4,189)	0,118 (2,047)
F-ist	43,927*	51,193*	4,144*	17,551*	4,191*
R²	0,130	0,148	0,014	0,056	0,014
Düzeltilmiş R²	0,127	0,145	0,011	0,053	0,011

Tablo 10'da sadece evli olan kadın girişimcilerin dahil edilerek yapılan korelasyon analiz sonucu gösterilmektedir. Analiz bulgularına göre; sadece zayıf aile ilişkisi değişkeni ile politik, dışsal iletişim ve sosyal ağ, ekonomik güçlendirme değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmazken, diğer değişkenler arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif olduğu görülmektedir.

Tablo 10. Evli kadın Girişimciler İçin Korelasyon Analizi

	Politik	Dışsal İletişim ve Sosyal Ağ	Ekonomik	Sosyal	Kadın Güçlendirme	Zayıf Aile İlişkisi
Politik	1					

Dışsal İletişim ve Sosyal Ağ	,443**	1				
Ekonomik	,274**	,484**	1			
Sosyal	,234**	,333**	,480**	1		
Kadın güçlendirme	,118*	,237**	,360**	,385**	1	
Zayıf Aile İlişkisi	-0,012	-0,057	-0,020	,153**	,118*	1

Not: **. $p < 0,01$; *. $p < 0,05$

Kadın girişimcilerin, medeni durumu ile aile içi yaşadıkları sorun türleri arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını belirlemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Teorik değeri 5'den küçük hücre sayısının oranı %20'yi geçmesi ve en küçük teorik değerın 5'in altında olması nedeniyle Exact Testi kullanılmıştır. Analiz bulgularına göre, kadın girişimcilerin medeni durumu ve aile içi yaşadıkları sorun arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki vardır.

Tablo 11. Ki-Kare analiz Sonuçları

	Evli		Bekar		Toplam	Exact Test*	P	df
	Frekans	%	Frekans	%				
Sorun yaşamıyorum	182	61,3	92	74,2	274	16,168	0,031	8
Ev ve çocuklarımla daha az ilgilenmekten kaynaklanan sorunlar yaşıyorum	95	32	26	21	112			
Maddi açıdan sorunlar yaşıyorum	5	1,7	2	1,6	7			
Ailemle birlikte daha az sosyal aktiviteye katılma kaynaklı sorunlar yaşıyorum	3	1	0	0	3			
Kadın olmam ve işi yapamayacağıma yönelik ailemin bakış açıları nedeniyle motivasyon kayıpları nedeniyle sorunlar yaşıyorum	4	1,3	0	0	4			
Eşimle birlikte aynı yerde çalışmak kaynaklı sorunlar yaşıyorum	5	1,7	0	0	5			
Kardeşlerimle, işle ilgili anlaşmazlıklar yaşıyorum	1	0,3	1	0,8	2			
İş stresinin eve yansması nedeniyle sorunlar yaşıyorum	2	0,7	1	0,8	3			
Erken kalkma nedeniyle sorunlar yaşıyorum	0	0	2	1,6	2			

6. SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu çalışma, Türkiye'deki kadın girişimciliğinin genel durumunu incelemekte, kadın girişimcilerin güçlendirilmesinin iş ve özel yaşamı üzerindeki etkisini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. İlgili alan yazın incelendiğinde, kadın girişimcilerle ilgili hem ulusal hem de uluslararası yazında birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda, genellikle kadın

girişimcilerin demografik özellikleri ve kurdukları işin genel profilleri ortaya çıkarılmak amaçlanmıştır. Ayrıca yazında; kadın girişimcilerin karşılaştıkları engeller, iş kurmasını motive eden unsurlar, sahip oldukları girişimci özelliklerinin yanında ekonomik kalkınma perspektifinden incelemeler yapılmıştır. Bu çalışma ise; güçlendirme kavramını ve kadın girişimcilerin yaşadıkları sorunları ele alarak, güçlendirmenin özellikle evli çiftler üzerinde oluşturduğu etkiyi ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre; kadın girişimcilerin çoğunluğunun aile içi herhangi bir sorun yaşamadığı, bununla birlikte sorun yaşayanların ise “ev ve aileye yeterince zaman ayıramamaktan” kaynaklı sorun yaşadığı görülmektedir. Erkek egemen toplumlarda geleneksel zihniyetle kadınlara belirlenmiş roller gereği kadın çalışma hayatında yer alsın da hane içindeki rollerine öncelik tanınması gerekli görülmektedir (Heilman, 2001). Dolayısıyla ile bu gibi toplumlarda aile üyelerinin çalışan kadınlara yönelik tutumları kadınların karşılaştıkları önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır (Sen, 1993). Görüldüğü üzere bu bulgu alan yazınla benzerlik arz etmektedir. Kadın girişimcilerin aile dışı sorunlarına bakıldığında; çoğunluğunun sorun yaşamadığı bununla beraber, sorun yaşayanların ise en fazla “mevsimsel dalgalanmalar” ve “müşteri memnuniyetsizliği” kaynaklı sorunlar yaşadığı belirlenmiştir. Analiz bulgularına göre; kadının girişimcilerin güçlendirilmesi; onların ekonomik, sosyal, politik, dışsal iletişim ve sosyal ağını pozitif etkilemektedir. Elde edilen bu bulgular, alan yazın tarafından desteklenmektedir. Yazında yapılan çalışmalara göre; kadın girişimcilerin resmi ya da gayri resmi girişimcilik faaliyetleri onları güçlenmiş hissettirmekte, bu durum ekonomik güçlendirmeyi etkilemekte ve yaşam standartlarını iyileştirmekte (Boateng, 2020; Karki and Xheneti, 2018); kadınların sosyal değişimlerine ve ilerlemelerine katkı vermekte (Haugh and Talwar, 2016), aile ve toplum önünde statü sahibi olmalarını sağlamaktadır (Khan et al., 2016). Kamudan ve siyasi alandan uzaklaştırılmış kadınların, girişimcilik destek programları yardımıyla güçlendirilmelerinin onların kamuya ve siyasi alana dâhil olmasını teşvik etmesi (Stavrevska, 2018) araştırma bulgusuyla örtüşen diğer bir bulgudur. Ayrıca kadın girişimcilerin güçlendikçe kendi sorunlarını çözmek için daha fazla iletişime geçtikleri, sosyal ağlar kurarak ve geliştirme yoluna giderek iletişimlerini güçlendirdikleri (Ahmad and Naimat, 2011; Karimi, 2018; Walter and Kautonen, 2005) alan yazında ulaşılan diğer bir önemli bulgudur.

Bu araştırmada; evli kadınların iş yaşamlarındaki güçlendirmenin evlilik ilişkisi üzerinde olumsuz bir etkisinin olması” ve “kadın girişimcilerin medeni durumu ve aile içi yaşadıkları sorun” arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkinin bulunması ulaşılan bulgular arasında yer almaktadır. Bu sonuçların çıkması sanayileşmiş ülkelerde bile kadınların eş, anne ve çalışan rollerinin bulunduğu geleneksel ev işleri içinde çocuk bakımı, ev işlerinin birincil sorumluluğunun kadınlara ait olduğu (Netemeyer et al., 2004) düşüncesine bağlanmaktadır. Başka bir ifadeyle kadınlar, ev dışında çalışırken ev yükümlülüklerinde herhangi bir azalma olmamaktadır. Dahası kadın girişimcilerin evdeki sorumluluklarında bir de iş yeri sorumlulukları eklendiğinde evde aile içi ilişkilerinin zayıfladığı, işyerinde performanslarında azalma olduğu ve kişinin kendinde psikolojik ve fiziksel rahatsızlıklar yaşadıkları görülmüştür (Giaccone and Bucalossi, 2008; Voydanoff, 2005). Araştırma bulguları ile benzer bulguları elde eden Biernacka et al., (2018), çalışmalarında kadın girişimcilerin ekonomik güçlenmeleri ile aile ilişkileri arasında negatif yönlü ve güçlü bir ilişki bulunmuştur. Thomas ve Jose (2018), aile sorumlulukları ve toplumsal dayatmaların kadın girişimcileri çalışma hayatında kısıtladığını ortaya koymuşlardır.

Araştırma Covid 19 pandemisi süreci öncesinde yapılmıştır. Bu nedenle, pandemi süreci dikkate alınarak yeni çalışmalar yapılabilir. Bu çalışma geliştirmekte olan bir ülkede yapılmıştır. Gelecekte yapılacak olan çalışmalar konuyu, gelişmiş ülkeler temelinde irdeleyebilir. Ayrıca bu çalışmada, kadınların aldığı destek türleri ayrıntılı olarak ele alınmamış olup, gelecekte yapılması planlanan çalışmalarda, konu bu perspektiften daha detaylı olarak incelenebilir. Çalışmada anket tekniğiyle veri toplanmış olup, gelecekte yapılacak olan çalışmalar konuyu nitel yöntemler kullanarak inceleyebilir. Son olarak bu çalışmada; kadın girişimciliği ve bu girişimciliğin güçlendirilmesinin aile ilişkisi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Gelecekte yapılması planlanan çalışmalarda konu, erkek girişimcilerin güçlendirilmesinin aile ilişkisine yansımalarının nasıl olacağı üzerinden gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- AGARWAL, S. & LENKA, U. (2018). “Why Research Is Needed in Women Entrepreneurship in India: A Viewpoint”. *International Journal of Social Economics*, 45 (7): 1042-1057.
- AHMAD, H. M. & NAIMAT, S. (2011). “Networking and Women Entrepreneurs: Beyond Patriarchal Traditions.” *African Journal of Business Management*, 5 (14): 5784-5791.
- ALRICH, H., REESE, P. R. & DUBINI, P. (1989). “Women on The Verge of A Breakthrough: Networking among Entrepreneurs in The United States and Italy”. *Entrepreneurship & Regional Development*, 1: 339-356.
- AL-SHAMI, S., AL MAMUN, A., SIDEK, S. & RASHID, N. (2020). “Causes of Failure among Malaysian Female Entrepreneurs: A Qualitative Case Study of Malaysian Microcredit Borrowers”. *Qualitative Research in Financial Markets*, 12 (1): 43-71.
- ÅLUND, A. (2003). *Ethnic Entrepreneurs and Other Migrants in The Wake of Globalisation*. *International Review of Sociology*, 13 (1): 77- 87.
- ARMOUR, J. & ENRIQUES, L. (2018). *The Promise and Perils of Crowdfunding: between Corporate Finance and Consumer Contracts*. *Modern Law Review*, 81(1), 51-84, doi: 10.1111/1468-2230.12316.
- ASFIAH, N., ANSHORI, M. & MAWARDI, I. (2018). “An Analysis of Women Empowerment on Micro Business with Social Entrepreneurship Concept”. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 231: 67-71.
- BATI, B. G. & ARMUTLULU, İ. H. (2020). “Work and Family Conflict Analysis of Female Entrepreneurs in Turkey and Classification with Rough Set Theory”. *Humanit Soc Sci Commun*, 7 (15), <https://doi.org/10.1057/s41599-020-0498-0>.
- BARON, R. & SHANE, S. (2005). *Entrepreneurship: A Process Perspective*. Mason, OH: South-Western.
- BAYISSA, F. W., SMITS, J. & RUBEN, R. (2018). “The Multidimensional Nature of Women’s Empowerment: Beyond The Economic Approach”. *Journal of International Development*, 30: 661–690.

- BEEGLE, K., FRANKENBERG, E. & THOMAS, D. (2001). "Bargaining power Within Couples and Use of Prenatal and Delivery Care in Indonesia". *Studies in Family Planning*, 32 (2): 30-146.
- BENIHANI, M. (2020). "Empowering Jordanian Women Through Entrepreneurship". *Journal of Research in Marketing and Entrepreneurship*, 22 (1): 133-144.
- BENNETT, L. (2002). "Using Empowerment and Social Inclusion For Pro-poor Growth: A Theory of Social Change". Background Paper for the Social Development Sector Strategy Paper, The World Bank.
- BIERNACKA, A., QUEDER, S. A. R. & KRESSEL, G. M. (2018). "The Connective Strategies of Bedouin Women Entrepreneurs in The Negev". *Journal of Arid Environments*, 149, 62-72.
- BOATENG, D. A. (2020). "Pathways for The Economic Empowerment of Female Entrepreneurs in Emerging Economies: Implications for Social Work". *International Social Work*, 1-17. Doi: 10.1177/0020872819896846.
- BONGOMIN, G. O. C., WOLDIE, A. & WAKIBI, A. (2020). "Microfinance Accessibility, Social Cohesion and Survival of Women MSMEsin Post-War Communities in Sub-Saharan Africa: Lessons from Northern Uganda", *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 27(5): 749-774.
- BYRNE, B. (1984). "The General/Academic Self-Concept Nomological Network: A Review of Construct Validation Research". *Review of Educational Research*: 427-456.
- CAN, Y. & KARATAŞ, A. (2007). "Yerel Ekonomilerde Kalkınmanın İtici Gücü Olarak Kadın". *Selçuk Üniversitesi İİBF Dergisi Özel Sayısı*, 251-261.
- CASSAR, G. (2014). "Industry and Startup Experience on Entrepreneur Forecast Performance in New Firms", *Journal of Business Venturing*, 29 (1), 137-151, doi: 10.1016/j.jbusvent.2012.10.002.
- CHATTERJEE, S., GUPTA, S. D. & UPADHYAY, P. (2018). "Empowering Women and Stimulating Development at Bottom of Pyramid through Micro-Entrepreneurship". *Management Decision*, 56(1): 160-174, <https://doi.org/10.1108/MD-04-2017-0296>.
- COSTA, J. & PITA, M. (2020). "Appraising Entrepreneurship in Qatar under A Gender Perspective", *International Journal of Gender and Entrepreneurship*, 12(3), 233-251.
- DFID (Department for International Development) (2000). "Poverty Elimination and The Empowerment of Women: Strategies for Achieving". The International Development Targets.
- DJANKOV, S., LA PORTA, R., LOPEZ-DE-SILANES, F. & SHLEIFER, A. (2002). "The Regulation of Entry". *The Quarterly Journal of Economics*, 117(1): 1-37.
- DURUKAN, L. (2021). "Türkiye'de Kadın Girişimcilerin Desteklenmesinde KOSGEB'in Rolü". *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 7(1): 17-37.

- ERGİN, B.Z. & SAYIN, H.C. (2018). “Ekonomik Kalkınma ve Büyüme için Bir Fırsat Olarak Kadın Girişimciler”. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1(1): 15-29.
- ERTAC, M. & TANOVA, C. (2020) “Flourishing Women through Sustainable Tourism Entrepreneurship”. *Sustainability*, 12, 5643: 1-17.
- ETHIOPIA NATIONAL PLAN (2008). “Unpublished National Report on The Growth and Development of Small and Microenterprises”. Addis Ababa.
- GHOUSE, S., MCELWEE, G. MEATON, J. & DURRAH, O. (2017). “Barriers to rural Women entrepreneurs in Oman”, *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, <https://doi.org/10.1108/IJEER-02-2017-0070>.
- GIACCONE, M. & BUCALOSSI, G. (2008). “Annual Review of Working Conditions in The EU 2007–2008”. European Foundation for The Improvement of Living and Working Conditions, Dublin.
- GOLZARD, V. (2020). “Economic Empowerment of Iranian Women through The Internet, Gender in Management”. *An International Journal*, 35(1): 1-18.
- GONZÁLEZ, J. M. G., BRETONES, F. D., ZARCO, V. & RODRIGUEZ, A. (2011). “Women, Immigration and Entrepreneurship in Spain: A Confluence of Debates in The Face of a Complex Reality”. *Women's Studies International Forum*, 34: 360–370.
- HANSEN E. L. (1995). “Entrepreneurial Networks and New Organization Growth”, *Entrepreneurship Theory and Practice*. 19(4): 7-19.
- HASHEMI, S. M., SCHULER, S. R. & RILEY, A. P. (1996). “Rural Credit Programs and Women’s Empowerment in Bangladesh”. *World Development*, 24 (4): 635-653.
- HAUGH, H. M. & TALWAR, A. (2016). “Linking Social Entrepreneurship and Social Change: The Mediating Role of Empowerment”. *Journal of Business Ethics*, 133: 643–658.
- HEILMAN, M. E. (2001). “Description and Prescription: How Gender Stereotypes Prevent Women’s Ascent up The Organizational Ladder”. *Journal of Social Issues*, 57(4): 657-674.
- HUIS, M. A, HANSEN, N., OTTEN, S. & LENSINK, R. (2017). “A Three-Dimensional Model of Women’s Empowerment: Implications in the Field of Microfinance and Future Directions”. *Front. Psychol.* 8, 1678: 1-14. doi: 10.3389/fpsyg.2017.01678.
- İLTER, B. KUNDAK, S. & CENİKLİ V.B. (2019). “Sürdürülebilir Kırsal Kalkınmada Bir Alternatif Olarak Kadın Girişimciliği: Afyonkarahisar Örneği”. 3(5), 30-37.
- JENSSEN, I. J. (2001). “Social Networks: Resources and Entrepreneurship”. *Entrepreneurship and Innovation*, 2 (2): 103-109.
- KABEER, N. (1999). “Resources, Agency and Achievements: Reflections on the Measurement of Women’s Empowerment”. *Development and Change*, 30: 435-464.

- KABEER, N. (2001). "Reflections on the Measurement of Women's Empowerment. in A. Sisask (ed.), *Discussing Women's Empowerment: Theory and Practice*", Sida Studies 3, Swedish International Development Cooperation Agency, Stockholm.
- KACAR, S. O.& ESSERS, C. (2019). "The Interplay between Identity Construction and Opportunity Structures: Narratives of Turkish Migrant Women Entrepreneurs in The Netherlands". *International Small Business. Researching Entrepreneurship*, 37(7): 713-731.
- KAGİDER (2020) "Türkiye Kadın Girişimcilik Endeksi - 2019 Araştırma Raporu" (Turkey Woman Entrepreneurship Index – 2019 Research Report).
- KARIMI, H. (2018). "The Hijab and Work: Female Entrepreneurship in Response to Islamophobia", *Int. J. Polit. Cult. Soc.* <https://doi.org/10.1007/s10767-018-9290-1>.
- KARKI, T. S. & XHENETI, M. (2018). "Formalising Women Entrepreneurs in The Informal Economy of Kathmandu, Nepal: Pathway Towards Empowerment?". *International Journal of Sociology and Social Policy*, 38 (7/8): 526-541.
- KAWAGUCHI, L., FOUAD, N. A. M., CHIANG, C., ELSHAIR, I. H. H., ABDOU, N. M., EL BANNA, S. R. & AOYAMA, A. (2014). "Dimensions of Women's Empowerment and Their Influence on The Utilization of Maternal Health Services In An Egyptian Village: A Multivariate Analysis Nagoya", *J. Med. Sci.* 76: 161-171,
- KELLEY, D.J., BAUMER, B.S., BRUSH, C., GREENE, P.G., MAHDAVI, M., MAJBOURI, M. & HEAVLOW, R. (2017). "Global Entrepreneurship Monitor: Women's Entrepreneurship 2016/2017 Report", Retrieved 28.09.2021 from <http://www.fundacionmicrofinanzasbbva.org/revistaprogreso/wpcontent/uploads/2017/12/gem-womens-2016-2017-report-v11df-1504758645.pdf>.
- KHAN, M. A., KANWAL, N., NABI, P. G. & SHAH, A. A. (2016). "Empowering Women Entrepreneurs through Microcredit: Assessing the Role of Sarhad Rural Support Program in Pakistan", *Journal of Entrepreneurship. Management and Innovation (JEMI)*, 12(1): 91-112.
- KIMBU, A. N., NGOASONG, M. Z., ADEOLA, O. & AFENYO-AGBE, E. (2018). "Collaborative Networks for Sustainable Human Capital Management in Women's Tourism Entrepreneurship: The Role of Tourism Policy". *Tourism Planning & Development*, 16(2): 161-178.
- KISHOR, S. (1995). "Autonomy and Egyptian Women: Findings from The 1988 Egypt Demographic and Health Survey", *Occasional Papers 2*. Calverton, Md.: Macro International Inc.
- KOENIG, M. A., AHMED, S., HOSSAIN, M. B. & MOZUMDER, K. A. (2003). "Women's Status And Domestic Violence In Rural Bangladesh: Individual- And Community Level Effects". *Demography*, 40(2): 269-288.
- KOTHARI, T. (2017). "Women Entrepreneurs' Path to Building Venture Success: Lessons from India South Asian", *Journal of Business Studies*, 6(2): 118-141.
- KRISHNA, A. (2003). "Social Capital, Community Driven Development and Empowerment: A Short Note on Concepts and Operations", Retrieved 03.05.2021 from 3155

- <http://documents.worldbank.org/curated/en/511391468765604827/Social-capital-community-driven-development-and-empowerment-a-short-note-on-concepts-and-operations>.
- MADEN, C. (2015). "A Gendered Lens on Entrepreneurship: Women Entrepreneurship in Turkey". *Gender in Management: An International Journal*, 30 (4): 312–331.
- MAHMUD, S, SHAH, N. M. & BECKER, S. (2012). "Measurement of Women's Empowerment in Rural Bangladesh". *World Development*, 40(3): 610–619.
- MALHOTRA, A. & MATHER, M. (1997). "Do Schooling and Work Empower Women in Developing Country? The Case of Sri Lanka". *Sociological Forum*, 12(4): 599–630.
- MALHOTRA, A., SCHULER, S. R., & BOENDER, C. (2002). "Measuring Women's Empowerment As A Variable in International Development", World Bank, Washington, DC.
- MALHOTRA, A. & SCHULER, S. R. (2005). "Women's Empowerment as A Variable in International Development" *Meas. Empower. Cross-Disciplinary Perspect*: 71-88. World Bank, Washington, DC.
- MARKUSSEN, S. & RØED, K. (2017). "The Gender Gap in Entrepreneurship – The Role of Peer Effects". *Journal of Economic Behavior & Organization*, Elsevier, 134(C): 356–373.
- MARTINEZ DY, A., MARTIN, L. & MARLOW, S. (2018). "Emancipation through Digital Entrepreneurship? A Critical Realist Analysis", *Organization*, 25(5): 585-608. <https://doi.org/10.1177/1350508418777891>.
- MEZGEBO, G. K., YMESEL, T. & TEGEGNE, G. (2017). "Do Micro and Small Business Enterprises Economically Empower Women in Developing Countries? Evidences from Mekelle City, Tigray", Ethiopia, *Journal of Organizational Change Management*, 30(5): 767-778.
- MOGHADAM, V. M. & SENFTOVA, L. (2005). "Measuring Women's Empowerment: Participation and Rights in Civil, Political, Social, Economic, and Cultural Domains". *International Social Science Journal*, 57 (184): 389-412.
- MUNGAI, E.N. & OGOT, M. (2012) "Gender, Culture and Entrepreneurship in Kenya". *International Business Research*, 5 (5): 175–183.
- MOSEDALE, S. (2005). "Policy Arena Assessing Women's Empowerment: Towards A Conceptual Framework". *Journal of International Development (J. Int. Dev.)* 17: 243–257.
- NETEMEYER, R. G., BRASHEAR-ALEJANDRO, T. & BOLES, J. S. (2004). "A Cross-National Model Of Job-Related Outcomes of Work Role and Family Role Variables: A Retail Sales Context", *Journal of the Academy of Marketing Science*, 32(1): 49-60.
- QUAGRAINIE, F. A., ADAMS, S., KABALAN, A. A. M. & DANKWA A. D. (2020). "Micro Entrepreneurship, Sustainable Development Goal One and Cultural Expectations of Ghanaian Women", Retrieved 03.05.2021 from <https://doi.org/10.1108/JEEE-11-2019-0174>.

- ÖZDOĞAN E. & KESGİN M.T (2021). “Kırsal Ekonomik Kalkınma için Kadının Güçlendirilmesi: Bolu SS Demirciler Gelincik Kadın Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Örneği”. *Zeugma Health Res.* 3(2-3): 81-87.
- PARAMANANDAM, D. A. & PACKIRISAMY, P. (2015). “An Empirical Study on The Impact of Micro Enterprises on Women Empowerment.” *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 9(4): 298-314.
- RIFKIN, S. B. (2003). “A Framework Linking Community Empowerment and Health Equity: It Is a Matter of Choice”, *J Health Popul Nutr*, Sep, 21(3):168-180.
- RIPOLLES M & BLES A (2005). “Personal Networks as Fosterers of Entrepreneurial Orientation in New Ventures”, *Int. J. Entrepreneurship and Innovation*, 6(4): 239-248.
- ROWLANDS, J. (1997). “Questioning Empowerment”, Oxfam, Oxford.
- SALIA, S., HUSSAIN, J., TINGBANI, I & KOLADE, O. (2018). “Is Women Empowerment A Zero Sum Game? Unintended Consequences of Microfinance for Women’s Empowerment in Ghana”, *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 24(1), 273-289. <https://doi.org/10.1108/IJEBR-04-2017-0114>
- SAR, E. (2021). “Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı ve Türkiye’de Yansımaları”. *Safran Turizm ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 4(1): 20-40.
- SARRI, K. & TRIHOPOULOU, A. (2005). “Female Entrepreneurs’ Personal Characteristics and Motivation: A Review of The Greek Situation. *Women in Management Review*, 20(1): 24-36.
- SCHULER, S. R. & HASHEMİ, S. M. (1994). “Credit Programs, Women's Empowerment, and Contraceptive Use in Rural Bangladesh”, *Stud. Fam. Plan*, 65-76.
- SCHULER, S. R., ISLAM, F. & ROTTACH, E. (2010). “Women's Empowerment Revisited: A Case Study from Bangladesh”. *Development in Practice*, 20(7): 840-854.
- SECK, A., ARAAR, A., CAMARA, K., DIALLO, F. L., DIOP, N. K & FALL, F. A. (2020). “Female Entrepreneurship, Access to Credit, and Firms’ Productivity in Senegal”. *Journal of African Business*, DOI: 10.1080/15228916.2020.1826859.
- SEN, A. (1993). “Does Business Ethics Make Economic Sense?”. *Business Ethics Quarterly*, 3(1): 45–54.
- SIMON, D., ADAMS, A. M. & MADHAVAN, S. (2002). “Women’s Social Power, Child Nutrition and Poverty In Mali”. *Journal of Biosocial Science*, 34: 193-213.
- STABER, U. (2001). “The Structure of Networks in Industrial Districts”, *International Journal of Urban and Regional Research*, 25(3): 537-552.
- STAVREVSKA, E. B. (2018). “The Mother, The Wife, The Entrepreneur? Women’s Agency and Microfinance in a Disappearing Post-Conflict Welfare State Context”, *Civil Wars*, 20(2): 193-216,
- STROMQUIST, N.P. (2002). “Education as A Means for Empowering Women. Rethinking Empowerment: Gender and Development in a Global/Local World”. 2nd.Chapter,22-38, Roulledge, London.

- QUAGRAINIE, F. A., ADAMS, S., KABALAN, A. A. M. & DANKWA A. D. (2020). “Micro Entrepreneurship, Sustainable Development Goal One and Cultural Expectations of Ghanaian Women”, Retrieved 05.05.2021 from <https://doi.org/10.1108/JEEE-11-2019-0174>.
- TAŞDEMİR, S. S. (2021). “Sosyo-Ekonomik Kalkınmada Kadın Girişimciler ve İşletmeleri”, *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 16(2), 76-90.
- THOMAS, P. V. & JOSE, S. (2018). “Engaging and Promoting Young Women’s Entrepreneurship: A Challenge To Social Work”, *International Social Work*, 63(1): 69–75.
- TOPATEŞ, A.K., TOPATEŞ, H. & KIDAK, E. (2022). “Güçlendirme ve Toplumsal Cinsiyet Rollerini İnkileminde Kadın Girişimciliği”, *Çalışma ve Toplum*, 2(73): 1043-1074.
- TORNHILL, S. (2016). “A Bulletin Board of Dreams: Corporate Empowerment Promotion and Feminist Implications”. *International Feminist Journal of Politics*, 18(4): 528-543.
- UGHETTO, E., MARIACRISTINA, R. AUDRETSCH, D. & LEHMANN, E. E.(2019). “Female Entrepreneurship in The Digital Era”. *Small Business Economics*, 55: 305-312.
- UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME (UNDP) (2008). “Innovative Approaches to Promoting Women’s Economic Empowerment”, UNDP, New York.
- VÉRAS, E. Z. (2015). “Female Entrepreneurship: from Women’s Empowerment to Shared Value Creation”, *RISUS – Journal on Innovation and Sustainability*, 6 (2): 109-123.
- VOYDANOFF, P. (2005). “Work Demands and Work-To-Family and Family-To-Work Conflict”, *Journal of Family Issues*, 26(6): 707-726.
- YAMAN, M. & SARIHAN, N.Ö. (2021). “Kadınlara Yönelik Yapılan Uygulamalarda Kalkınma Ajanslarının Önemi: Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (Doka) Örneği”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1): 225-239.
- WALTER, F. & KAUTONEN, T. (2005). “Trust, Social Networks and Enterprise Development: Exploring Evidence from East and West Germany”. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 1: 367–379.
- WELTER, F., BRUSH, C., DE BRUIN, A. (2014) *The Gendering of Entrepreneurship Context*. Working Paper. Bonn: Institut für Mittelstandsforschung (IfM).
- <https://data.worldbank.org/indicator/SL.EMP.MPYR.MA.ZS> Erişim tarihi 05.07.2021
- <https://legaljobsite.net/women-entrepreneurs-statistics>
Male_vs_Female_Entrepreneurs_Statistics_in_2020 Erişim tarihi 07.07.2021
- <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=83119> Erişim tarihi 07.07.2021
- <https://tuik.gov.tr> Erişim tarihi 07.07.2021